

Opinie separată,

prezentată pe baza articolului 27 alin. (5) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și a articolului 67 din Codul jurisdicției constituționale

Prin Hotărârea nr. 10 din 19 iunie 2023, Curtea Constituțională a admis sesizarea Guvernului cu privire la verificarea constituționalității Partidului politic „ȘOR”, a decis că partidul în discuție este neconstituțional și l-a dizolvat.

Nefiind de acord cu decizia colegilor judecători constituționali, am formulat prezenta opinie separată, din următoarele considerente.

Este indiscutabil faptul că partidele politice, constituind o formă de asociere liberă a cetățenilor, în vederea definirii și exprimării voinței lor politice, joacă un rol primordial într-un regim democratic și stau la baza funcționării democrațiilor pluraliste.

Dreptul fundamental de asociere în partide politice este garantat de articolul 41 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, care este corespondentul articolului 11 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În jurisprudența sa consolidată cu privire la dreptul de asociere, Curtea Europeană a subliniat că protejarea opiniilor care intră în sfera dreptului la libera exprimare reprezintă, de asemenea, unul din scopurile libertății de asociere (*Vörður Ólafsson v. Islanda*, 27 aprilie 2010, § 46). Astfel, **articolul 11 oferă protecție nu doar persoanelor sau asociațiilor ale căror opinii sunt acceptate în mod favorabil sau sunt considerate inofensive ori neimportante, ci și celor ale căror opinii offensează, șochează sau deranjează** (*Redfearn v. Regatul Unit*, 6 noiembrie 2012, § 56; *Vona v. Ungaria*, 9 iulie 2013, § 57).

Protecția opiniilor și a libertății de exprimare sunt mult mai accentuate în cazul partidelor politice, având în vedere rolul esențial al acestora în asigurarea pluralismului și a bunei funcționări a democrației (*Partidul Libertății și Democrației (ÖZDEP) v. Turcia* [MC], 8 decembrie 1999, § 37).

Totuși, articolul 11 nu împiedică statele să ia măsuri pentru a se asigura că o asociație nu urmărește obiective politice care contravin valorilor democrației pluraliste și care încalcă drepturile și libertățile garantate de Convenție (*Zehra Foundation și alții împotriva Turciei*, 10 iulie 2018, §§ 55-56, cu privire la dizolvarea unei fundații care milita pentru instaurarea unui stat bazat pe legea islamică Șaria).

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, orice măsură luată împotriva unui partid politic afectează atât libertatea de asociere, cât și democrația în sine. Curtea Europeană a menționat că interzicerea și dizolvarea unui partid politic nu este, în general, exclusă pe baza articolului 11 din Convenție. Cu toate acestea, clauza de limitare prevăzută de articolul 11 alin. (2) trebuie interpretată și pusă în aplicare în mod strict. Orice ingerință în dreptul la libera asociere trebuie: a) să fie prevăzută de lege; b) să urmărească un scop legitim și c) să fie necesară într-o societate democratică. Sarcina probei privind îndeplinirea acestor cerințe îi revine statului.

Legislația națională prevede mai multe circumstanțe în care poate fi restricționată activitatea unui partid politic. Totuși, în funcție de motivul care stă la

baza restricției, procedurile aplicabile și sancțiunile sunt diferite: *e.g.* (1) limitarea activității și încetarea activității partidului pe baza unor proceduri administrative; (2) lichidarea partidului în calitate de pedeapsă penală atunci când persoana juridică este subiect al infracțiunii și (3) declararea neconstituționalității unui partid.

Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 cu privire la partidele politice **prevede posibilitatea limitării și încetării forțate a activității partidelor:**

Articolul 21

Limitarea activității partidelor politice

„(1) Activitatea partidului politic poate fi limitată dacă prin acțiunile acestuia se aduc prejudicii grave pluralismului politic sau principiilor democratice fundamentale.

[...]

(2) În cazul constatării acțiunilor menționate la alin. (1) și (1¹), Ministerul Justiției, din oficiu sau la sesizare, prin cerere scrisă, va solicita organului de conducere al partidului politic respectiv ca, în termen de cel mult o lună, să întreprindă măsuri pentru încetarea acestor acțiuni și despre rezultate să informeze ministerul.

(3) Dacă organul de conducere al partidului politic nu a îndeplinit cerința Ministerului Justiției, activitatea partidului politic va fi limitată pe un termen de până la 6 luni prin hotărârea definitivă a judecătoriei, la cererea Ministerului Justiției, care se depune în decurs de 5 zile după expirarea termenului stabilit conform prevederilor alin.(2).

[...]

(5) Pe perioada limitării activității partidului politic, acestuia îi este interzisă fondarea mijloacelor de informare în masă, organizarea întrunirilor, mitingurilor, demonstrațiilor, pichetărilor și altor acțiuni publice, folosirea tuturor tipurilor de depuneri bancare, cu excepția cazurilor când sunt necesare decontări cu contractanții, decontări aferente îndeplinirii contractelor individuale de muncă, decontări pentru repararea prejudiciilor cauzate prin acțiunile partidului politic, decontări pentru plata impozitelor, taxelor și amenzilor.

(6) După înlăturarea necorespunderilor pentru care activitatea partidului politic a fost limitată, partidul va informa despre aceasta Ministerul Justiției, care, în termen de 5 zile, va autoriza reluarea activității partidului.

(7) Dacă în perioada limitării activității partidului politic, acțiunile pentru care a fost limitată activitatea partidului se vor repeta sau dacă, pe parcursul primului an din data ultimei limitări a activității partidului, acesta comite încălcări similare, Ministerul Justiției va cere judecătoriei să dizolve partidul respectiv.”

Articolul 22

Încetarea activității partidelor politice

„(1) Partidul politic își încetează activitatea prin:

[...]

c) dizolvare prin hotărâre definitivă a judecătoriei, la cererea Ministerului Justiției;

d) declarare a neconstituționalității partidului prin hotărâre a Curții Constituționale.

(2) Ministerul Justiției va înainta judecătorei o acțiune prin care va cere dizolvarea partidului politic dacă există cel puțin unul din următoarele temeiuri:

[...]

b) pe parcursul unui an, care începe să curgă din data când a devenit definitivă hotărârea Curții de Apel Chișinău cu privire la limitarea activității partidului, acesta a comis acțiuni similare celor pentru care activitatea partidului a fost limitată;

d) activitatea partidului se desfășoară pe căi ori prin mijloace ilegale sau prin săvârșirea unor acte de violență;

e) partidul a fost declarat neconstituțional prin hotărâre a Curții Constituționale;

[...].”

Potrivit articolului 63 din Codul penal, persoanelor juridice care au comis infracțiuni (inclusiv partidelor politice) li se poate aplica pedeapsa lichidării. Articolul 74 alin. (2) din același Cod stabilește că lichidarea persoanei juridice se stabilește în cazul în care instanța de judecată constată că gravitatea infracțiunii săvârșite face imposibilă păstrarea unei atare persoane juridice și prelungirea activității ei.

Totodată, în conformitate cu articolul 135 alin. (1) lit. h) din Constituție, Curtea Constituțională are competența de a hotărî asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid. Motivele declarării neconstituționalității unui partid sunt enumerate în articolul 41 din Constituție, care garantează libertatea partidelor și a altor organizații social-politice. Alineatul (4) din acest articol stabilește că, partidele și alte organizații social-politice care, **prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sunt neconstituționale.**

Consider că încă de la etapa verificării admisibilității sesizării, atunci când și-a declarat competența de a analiza sesizarea în discuție, Curtea ar fi putut elucida criteriile care deosebesc motivele care justifică declararea neconstituționalității unui partid de cele de legalitate, care conduc la încetarea sau lichidarea partidelor pe baza altor proceduri (administrative sau penale). În pofida complexității aparente a acestui exercițiu, problema în discuție putea fi elucidată printr-o interpretare textuală a articolului 41 alin. (4) din Constituție, în special a verbului „a milita” din această normă. Potrivit Dicționarului Explicativ al Limbii Române, **a milita semnifică a lupta pentru un principiu, pentru o cauză.** Așa cum am menționat *supra*, libertatea de asociere se află într-o strânsă legătură cu dreptul la libera exprimare. Astfel, termenul „a milita” din articolul 41 alin. (4) din Constituție se referă la partidele care se proclamă și acționează în mod deschis și intens împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova. Analizând argumentele de bază din sesizare (e.g. pretinse finanțări ilegale, pretinse acțiuni de corupere a alegătorilor, încălcări electorale și organizarea acțiunilor de protest în masă), Curtea ar fi ajuns la concluzia că problema care s-a pus în fața ei nu ține de competența sa. Totuși, nu mă voi opri aici și voi argumenta că au existat și alte motive pentru care sesizarea trebuia respinsă ca inadmisibilă.

În Hotărârea pronunțată, Curtea a încercat să facă o distincție între mecanismul de limitare a activității partidului cu ulterioara lichidare/încetare, de mecanismul declarării neconstituționalității partidului. Curtea a conchis că cel din urmă are caracterul unei măsuri preventive și nu are ca scop sancționarea pentru faptele comise, ci urmărește, în principal, prevenirea apariției unor pericole viitoare pentru ordinea democratică constituțională (a se vedea HCC nr. 10/2023, §§ 98-99).

În primul rând, consider că această concluzie pune sub semnul întrebării și conferă un caracter iluzoriu naturii cu adevărat preventive și esenței mecanismului de limitare și sancționare a partidelor care comit ilegalități în activitatea lor.

Mai mult, fragilitatea acestei distincții este demonstrată și prin faptul că, de exemplu, legea penală nu urmărește doar un scop punitiv, ci mai urmărește scopul prevenirii infracțiunilor (a se vedea articolul 2 alin. (2) din Codul penal).

În al doilea rând, sesizarea are la bază fapte pretins a fi comise de Partidul politic „ȘOR”, care s-au consumat deja. Altfel spus, neconstituționalitatea a survenit ca urmare a unor fapte deja comise. În acest context, am putea afirma că însăși Curtea Constituțională nu și-a respectat propriul raționament referitor la caracterul preventiv al mecanismului declarării neconstituționalității partidului.

În aceste condiții, reiterez că, în prezenta cauză, **era imperioasă identificarea unor criterii substanțiale care justifică** fie punerea în aplicare **a mecanismului de declarare a neconstituționalității partidului, fie a mecanismului prin care se constată că activitatea unui partid este ilegală.**

În Opinia Comisiei de la Veneția nr. 115/2022 din 19 decembrie 2022 (CDL-AD(2022)051), prezentată la solicitarea Curții Constituționale în procesul examinării sesizării în discuție, **au fost reiterate cele mai importante standarde internaționale relevante acestui caz:**

„47. [...] Curtea Constituțională a Republicii Moldova ar trebui să examineze îndeaproape acțiunile partidului politic **în conformitate cu standardele europene aplicabile rezumate după cum urmează:**

- **Declararea neconstituționalității** unui partid care conduce la încetarea activității acestuia **este o măsură excepțional de restrictivă, care trebuie utilizată cu cea mai mare rețineră** (caracter excepțional).

- La stabilirea motivelor de declarare a neconstituționalității, statele nu au o marjă de apreciere largă, întrucât acestea sunt supuse standardelor juridice europene impuse de articolul 11 (2) din Convenția europeană a drepturilor omului.

- **Un partid care urmărește schimbarea pașnică a ordinii constituționale prin mijloace legale nu poate fi interzis sau dizolvat** din cauza acestui scop, deoarece ar fi încălcată libertatea de opinie și de asociere.

- Fiind cele mai severe dintre restricțiile disponibile, interzicerea și dizolvarea ar trebui să fie considerate justificate numai atunci când toate măsurile mai puțin restrictive au fost, din motive întemeiate, considerate inadecvate (ultimul resort). Declararea neconstituționalității ar trebui **să fie strict proporțională, iar autoritățile statului trebuie să demonstreze că niciun mijloc mai puțin restrictiv nu ar fi suficient.**

- Pe lângă îndeplinirea cerințelor legalității și proporționalității, **dizolvarea unui partid trebuie să fie necesară într-o societate democratică**. Autoritățile statului trebuie să dovedească existența unei „nevoi sociale imperioase” și a unor motive „relevante și suficiente” care dictează declararea neconstituționalității unui partid politic.

- Referitor la evaluarea nevoii sociale imperioase (de exemplu, a amenințărilor la adresa democrației sau a amenințărilor iminente grave la adresa securității), statele pot avea o marjă mai largă de apreciere datorită unei mai bune înțelegeri a contextului și a detaliilor cazului respectiv. Cu toate acestea, **autoritățile statului trebuie să demonstreze în mod convingător, pe baza unor probe suficiente, că politicile și/sau activitățile partidului reprezintă o amenințare gravă și iminentă la adresa democrației, a securității sau a drepturilor omului.**

[...].”

În aceeași opinie, **la pct. 51**, Comisia de la Veneția a subliniat că, având în vedere că declararea neconstituționalității este o măsură de mare anvergură care conduce la încetarea activităților și lichidarea unui partid politic, Comisia de la Veneția subliniază că, pe baza standardelor internaționale aplicabile și a principiilor relevante de *soft law*, orice astfel de măsuri intruzive împotriva partidelor politice, cum ar fi **interzicerea, dizolvarea sau alte măsuri analoage, trebuie să fie aplicate cu cea mai mare rețineră**. Această poziție este conformă cu Rezoluția APCE 1308(2002) privind „Restricțiile impuse partidelor politice în statele membre ale Consiliului Europei”, care prevede că „restricțiile asupra partidelor politice sau dizolvarea acestora ar trebui să fie considerate **măsuri excepționale care să fie aplicate în cazurile în care partidul în cauză recurge la violență sau amenință pacea civilă și ordinea constituțională democratică a țării**”; și că „în măsura în care este posibil, ar trebui utilizate măsuri mai puțin radicale decât dizolvarea”.

La aceleași concluzii a ajuns și Curtea Constituțională în jurisprudența sa anterioară. De exemplu, în Hotărârea nr. 12 din 4 iunie 2013, § 117, făcând trimitere la recomandările Comisiei de la Veneția, Curtea a constatat că lichidarea unui partid poate surveni doar în cazuri excepționale. În acest sens, și Comisia de la Veneția în Instrucțiunile privind interzicerea și dizolvarea partidelor politice și măsuri analogice din 1999 a subliniat: „Interzicerea sau dizolvarea partidelor politice, ca măsură cuprinzătoare, urmează a fi aplicată cu maximă rețineră”. Conform Instrucțiunilor, încetarea existenței partidului este îndreptățită doar „în cazul partidelor care pledează pentru aplicarea violenței sau uz de violență ca mijloc politic de a răsturna ordinea constituțională democratică, prin aceasta subminând drepturile și libertățile garantate de Constituție”.

I. Referitor la respectarea în prezenta cauză a standardului caracterului excepțional al interzicerii sau dizolvării unui partid (principiul „ultima ratio”)

În Opinia Comisiei de la Veneția nr. 115/2022 din 19 decembrie 2022 (CDL-AD(2022)051), **la pct. 52**, Comisia a constatat că: „Guvernul Republicii Moldova susține că a epuizat toate celelalte mijloace pentru a soluționa neregulile și încălcările repetate ale partidului politic care face obiectul procedurii. Comisia de

la Veneția nu este în măsură să confirme sau să infirme afirmațiile guvernului, dar reamintește opiniile sale anterioare care susțin că, fiind cea mai severă dintre restricțiile disponibile, interzicerea și dizolvarea ar trebui să fie considerate justificate doar atunci când toate măsurile mai puțin restrictive au fost considerate inadecvate pe baza unei analize complete și bazate pe fapte.”

Acest aspect a fost analizat în cadrul ședinței plenare a Curții și s-a stabilit, cu certitudine, că pe parcursul existenței Partidului politic „ȘOR” (2016-2023), **autoritățile statului nu au făcut uz de competențele lor prevăzute de articolele 21 și 22 din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 cu privire la partidele politice, în vederea curmării ilegalităților depistate.**

Autorul sesizării a invocat mai multe încălcări ale legislației electorale (finanțarea neautorizată a unor campanii electorale) comise de concurenți electorali susținuți de Partidul politic „ȘOR” pe parcursul anilor 2016-2022. Comisia Electorală Centrală (CEC) a aplicat diverse măsuri (sanțiuni) împotriva acestui partid, inclusiv anularea înregistrării candidaților partidului și suspendarea temporară a finanțării publice a partidului. S-a constatat că contestațiile depuse împotriva actelor CEC au fost respinse prin hotărâri judecătorești irevocabile.

În ciuda faptului că aceste argumente nici nu pot sta la baza unei sesizări la Curtea Constituțională, pentru că vizează fapte izolate și consumate juridic, în cadrul analizei în fond s-a stabilit că aceste încălcări au fost comise de concurenți electorali – persoane fizice care au gestionat fondurile electorale. Mai mult, unele din hotărârile judecătorești care au verificat sancțiunile aplicate de CEC constituie actualmente obiectul unor cauze la Curtea Europeană.

De altfel, trebuie de remarcat că, în cadrul examinării fondului cauzei, s-a mai constatat că, pe parcursul ultimilor doi ani și jumătate, partidul în discuție nu dispunea de un cont bancar ca urmare a deciziilor abuzive ale instituțiilor financiare. Dreptul de a deține un cont bancar a fost restabilit doar prin Hotărârea Curții de Apel Chișinău din 8 iunie 2023 (a se vedea § 144 din HCC nr. 10/2023).

Totuși, cu excepția sancțiunilor aplicate de CEC, alte autorități, inclusiv Ministrul Justiției, nu au întreprins nicio măsură din cele menționate mai sus (*i.e.* solicitarea limitării activității partidului). Autorul sesizării a decis să facă uz de cea mai severă și radicală cale, a depus o sesizare la Curte și a solicitat ca Partidul politic „ȘOR” să fie declarat neconstituțional, fără a demonstra necesitatea și proporționalitatea acestei măsuri de *ultima ratio*.

La acest capăt al sesizării sunt relevante și unele concluzii menționate de Comisia de la Veneția în Compilația revizuită a Raportului său privind interzicerea și dizolvarea partidelor politice (CDL-P(2021)016 rev.):

„[...] Interzicerea sau dizolvarea unui partid politic reprezintă o ingerință mai gravă decât radierea sau refuzarea beneficiilor anterioare, deoarece aceasta presupune, în esență, că partidul este interzis. [...] Astfel, competența autorităților statului de a dizolva un partid sau de a interzice formarea unuia ar trebui să privească circumstanțe excepționale, trebuie să fie strict adaptată și să fie aplicată doar în cazuri extreme.

[...] Legislația ar trebui să precizeze criteriile formulate în mod restrictiv, descriind cauzele extreme în care este permisă interzicerea și dizolvarea partidelor politice.

Chiar și atunci când astfel de motive sunt enumerate în legislație, este important de menționat că **interzicerea este justificată numai dacă îndeplinește standardele stricte de legalitate, necesitate și proporționalitate**. Fiind cea mai severă dintre restricțiile disponibile, interzicerea și dizolvarea ar trebui considerate justificate numai atunci când toate măsurile mai puțin restrictive au fost considerate a fi inadecvate.

[...] Trebuie aplicate considerente stricte de proporționalitate atunci când se stabilește dacă interzicerea sau dizolvarea unui partid este justificată. **Această cerință nu este dictată doar de gravitatea restrângerii libertății de asociere pe care o presupun astfel de măsuri, ci și de principiul pluralismului democratic, al cărui garant final este statul**. Într-adevăr, după cum a susținut Curtea Europeană, „nu poate exista democrație fără pluralism”. După cum a menționat APCE, „pe cât de posibil, ar trebui utilizate măsuri mai puțin radicale decât dizolvarea”. Astfel, statul trebuie să demonstreze că nu ar fi suficiente mijloace mai puțin restrictive. Chiar și atunci când lichidarea partidului a fost luată în interesul securității naționale, al prevenirii dezordinilor sau a criminalității și al protecției drepturilor și libertăților altora. Pentru a se stabili dacă există o necesitate în sensul articolului 11, **statul reclamat nu dispune decât de o marjă de apreciere limitată, care merge în rînd cu un control european riguros care cuprinde atât legea, cât și deciziile care o aplică, inclusiv cele luate de tribunalele independente.**”

II. Referitor la afirmațiile potrivit cărora Partidul politic „ȘOR” militează împotriva valorilor democratice ale statului de drept și subminează principiul pluralismului politic

În acest sens, autorul sesizării a menționat faptul intentării dosarelor penale și ridicarea imunității mai multor deputați din fracțiunea parlamentară a Partidului politic „ȘOR”. Autorul a menționat și intentarea dosarelor penale pe fapte de finanțare ilegală a partidului, inclusiv în contextul desfășurării unor acțiuni de protest în masă. **În calitate de probe**, autorul sesizării a prezentat mai **multe note informative ale organelor de urmărire penală în care se face trimitere la unele înscrisuri din aceste proceduri penale**. În cadrul ședinței publice s-a constatat că **aceste dosare penale nu sunt finalizate și nici trimise în judecată** pentru a fi examinate, pe baza Codului de procedură penală, sub toate aspectele, atât în fapt, cât și în drept, și să fie pronunțate sentințe definitive și irevocabile.

Totuși, colegii judecătorești constituționali au decis să aibă în vedere, în analiza lor, toate actele și materialele menționate, inclusiv cele video, prezentate de părți, fără a se limita doar la dosarele penale care s-au finalizat cu sentințe definitive și irevocabile.

În opinia majorității, condiția potrivit căreia la examinarea constituționalității unui partid trebuie avute în vedere doar faptele constatate prin hotărâri judecătorești definitive și irevocabile nu reiese din prevederile Constituției (a se vedea § 132 din HCC nr. 10/2023).

Nu sunt de acord cu această opinie din următoarele considerente:

- Instanțele judecătorești de drept comun, făcând parte din puterea judecătorească, una din ramurile puterii de stat, îndeplinesc justiția conform procedurilor stabilite de lege (articolele 6 și 115 din Constituție);

- Curtea Constituțională nu are competența să asigure cercetarea și evaluarea independentă a tuturor probelor din dosarele penale care nu au puterea lucrului judecat (fapt care reiese din articolele 134 și 135 din Constituție). În prezenta cauză, Curtea a avut posibilitatea să asigure doar cercetarea probelor prezentate de părți. Așadar, pe parcursul procesului, avocatul Guvernului (autorul sesizării) a prezentat toate înscrisurile din dosarele penale pe care le considera oportune, dar reprezentanții Partidului politic „ȘOR”, fiind și avocați în cadrul acestor dosare penale nefinalizate, erau legați de acordul de confidențialitate și, prin urmare, nu puteau prezenta probe din aceste dosare penale.

În opinia mea, pentru a evita substituirea instanțelor judecătorești de drept comun, exercitând controlul constituționalității unui partid, Curtea nu putea să-și fundamenteze concluziile sale pe aceste înscrisuri din procedurile penale nefinalizate. Mai mult, s-a creat riscul neasigurării garanțiilor unui proces echitabil, e.g. judecarea cauzei de un tribunal competent, egalitatea armelor, contradictorialitatea procesului și respectarea prezumției nevinovăției.

În acest sens, prezintă relevanță punctele 56 și 57 din Opinia Comisiei de la Veneția nr. 115/2022 din 19 decembrie 2022 (CDL-AD(2022)051):

„Comisia a elaborat anterior elementele de bază ale preeminenței dreptului după cum urmează: legalitatea, inclusiv un proces transparent, responsabil și democratic de adoptare a legilor; securitatea juridică; interzicerea arbitrariului; accesul la justiție în fața unor instanțe independente și imparțiale, inclusiv controlul actelor administrative; respectarea drepturilor omului; nediscriminarea și egalitatea în fața legii.

Comisia de la Veneția a subliniat că pentru a evalua dacă acțiunile unui partid sunt concepute să aducă atingere principiilor statului de drept, Curtea Constituțională poate lua în considerare dacă organele de conducere ale partidului și oficialii responsabili au întreprins acțiuni care au subminat în mod grav unul sau mai multe principii ale statului de drept. Evaluarea ar putea confirma că acțiunile pot afecta grav încrederea publică în sistemul statului de drept, inclusiv în echilibrul puterilor și în mecanismele de control și echilibru (de exemplu, cauzând prejudicii procesului transparent, responsabil și democratic de adoptare a legilor sau permițând arbitrariul). În plus, s-ar putea ca aceste acțiuni să aibă ca scop răsturnarea guvernului legitim și, prin urmare, să vizeze democrația și drepturile omului. **Aceste activități trebuie să fi fost probate de un tribunal independent și nu trebuie să fie stabilite doar pe baza afirmațiilor prezentate de autoritățile statului”.**

III. Referitor la afirmațiile potrivit cărora Partidul politic „ȘOR” militează împotriva suveranității și independenței Republicii Moldova

Cu privire la acest capăt al sesizării, autorul a afirmat că Partidul politic „Șor” a comis acțiuni și a făcut declarații care sugerează aplicarea violenței coordonate, în scopul răsturnării sau schimbării prin violență a orânduirii constituționale a Republicii Moldova (a se vedea HCC nr. 10/2023, § 59). În susținerea acestor afirmații, autorul a făcut trimitere la nota informativă a Serviciului de Informații și Securitate, Rezoluția Parlamentului European din 19 aprilie 2023, Decizia Consiliului Europei din 28 aprilie 2023. Autorul sesizării a mai făcut trimitere la

Rezoluțiile votate de participanții la protestele în masă din 16 din 22 octombrie 2022 și materialele video de la aceste manifestații (a se vedea HCC nr. 10/2023, §§ 154, 158-172).

Pe baza acestor materiale, Curtea a reținut existența unei încălcări a principiului suveranității și independenței Republicii Moldova (a se vedea HCC nr. 10/2023, § 184).

Totuși, consider că autorul sesizării nu a demonstrat în ce măsură este justificată aplicabilitatea articolului 41 alin. (4) din Constituție cu privire la acest capăt al sesizării.

De exemplu, conform conținutului Rezoluțiilor nominalizate din octombrie 2022, acestea declară crearea unor structuri reprezentative la nivel național – a Comitetului Salvării Naționale, a unui Guvern Popular, a unui Tribunal Popular și a Scutului Poporului.

În realitate, după cum s-a constatat în cadrul ședinței publice, de la votarea acestor rezoluții până la data pronunțării hotărârii Curții, nu a fost realizată nicio acțiune, cu atât mai mult violentă, în vederea implementării lor. Acest fapt confirmă argumentele reprezentanților Partidului politic „ȘOR”, potrivit cărora aceste mesaje reprezintă doar declarații politice, exprimate în contextul unei lupte politice din partea opoziției, la fel cum se întâmplă și în alte state.

Autorul nu a prezentat nicio probă referitoare la caracterul violent al protestelor în discuție. Dimpotrivă, în materialul video cu nr. 2 este redat un mesaj al dlui Ilan Șor în limba rusă adresat protestatarilor. Acesta declară: „noi am petrecut nouă săptămâni de proteste masive, cu unica solicitare ca toată conducerea statului să demisioneze și să stabilească data alegerilor anticipate, proteste care au eșuat. **Pentru a realiza scopul există două soluții. Prima – o revoluție adevărată, care presupune intrarea în clădiri, scoaterea forțată a conducătorilor, alegerea guvernului popular etc.** Aceasta ține de competența poporului. **A doua soluție, la care aderă dl Șor, este calea juridică.**” (a se vedea HCC nr. 10/2023, § 59, lit. 1).

Serviciul de Informații și Securitate, în una din ultimele scrisori prezentate în acest proces (nr. E/3125 din 27 martie 2023), reiterează că existau indici de risc și o bănuială rezonabilă că Partidul politic „ȘOR” acționează în coordonare și în interesele unui actor statal străin, în scopul răsturnării sau schimbării prin violență a orânduirii constituționale a Republicii Moldova, inclusiv prin adoptarea Rezoluțiilor din 16 și 22 octombrie 2022. Se observă că aceeași formulă lingvistică se regăsește și în textele actelor adoptate de instituțiile Uniunii Europene în aprilie 2023 menționate *supra* – acte care nu au nicio forță juridică *per se*, declarații cu tentă geopolitică.

Totuși, în cadrul ședinței Curții din 13 iunie 2023, s-a constatat că, începând cu octombrie 2022 și până la data pronunțării hotărârii în discuție, organele competente nu au pornit niciun dosar penal (*e.g.* pe baza articolului 337 din Codul penal – trădare de patrie, sau pe baza articolului 341 din Codul penal – chemări la răsturnarea sau schimbarea prin violență a orânduirii constituționale a Republicii Moldova) pe baza acestor „bănuieli rezonabile”.

Concluzii:

Așadar, din cele menționate, am ajuns la următoarele concluzii:

- Cerințele și argumentele autorului sesizării **referitoare la neconstituționalitatea** Partidului politic „ȘOR” **nu sunt întemeiate și justificate în conformitate cu standardele internaționale nominalizate *supra* privind interzicerea, lichidarea sau dizolvarea unui partid politic.**

- Probele prezentate de autor în cadrul examinării cauzei în fond nu sunt suficient de convingătoare și plauzibile pentru justificarea în prezenta cauză a caracterului excepțional (măsură de *ultima ratio*), necesar și proporțional al interzicerii partidului politic în discuție. Autorul sesizării nu a demonstrat existența unei „nevoi sociale imperioase” sau a unui pericol iminent care ar putea afecta pluralismul politic, statul de drept, suveranitatea, independența și integritatea Republicii Moldova, menționate în articolul 41 alin. (4) din Constituție.

- Nu s-a constatat că acțiunile și mesajele partidului în discuție au un caracter violent sau dacă constituie un întreg care oferă o imagine clară a unui model de societate conceput și susținut de partid, care este incompatibil cu noțiunea de „societate democratică” (*Refah Partisi (Partidul Bunăstării) v. Turcia*, 13 februarie 2003, § 104; *Partidul Comuniștilor (Nepeceriști) și Ungureanu v. România*, 3 februarie 2005, § 46).

- Hotărârea Curții Constituționale care are ca obiect verificarea constituționalității unui partid politic nu poate fi fundamentată pe înscrisuri din dosare penale nefinalizate, în lipsa unor sentințe irevocabile pronunțate de instanțele competente de drept comun (tribunale independente) pe fapte imputate partidului.

- **Argumentele autorului sesizării vizează, de fapt, o problemă de legalitate a activității Partidului politic „ȘOR”, în special cea cu privire la finanțarea ilegală și netransparentă, chestiune care trebuie să fie soluționată de alte autorități publice competente, în conformitate cu prevederile legale corespunzătoare ale legislației naționale, și nu țin de competența Curții Constituționale.**

Prin urmare, consider că această sesizare urma să fie respinsă ca inadmisibilă.

Judecător al Curții Constituționale

Vladimir ȚURCAN